

**Oosternijkerk, Munewei
Gem. Dongeradeel (Frl.)**

Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek

Steekproefrapport 2010-01/02

*Oosternijkerk, Munewei
Gem. Dongeradeel (Frl.)
Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van Gem. Dongeradeel
Steekproefrapport 2010-01/02
ISSN 1871-269X
auteur: drs. R. Exaltus, senior archeoloog
autorisatie: dr. J. Jelsma,
register senior KNA-archeoloog

De Steekproef werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 3.1

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, januari 2010

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.
De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteekproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteekproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en doel	1
1.2 Locatie en administratieve gegevens	2
2. Bureauonderzoek	3
2.1 Bronnen	3
2.2 Resultaten bureauonderzoek	4
2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	6
3. Veldonderzoek	7
3.1 Aanpak	7
3.2 Bodem, reliëf en archeologie	7
4. Conclusie en advies	10

Appendix I: Archeologische periodes

Appendix II: bekende archeologische waarden

Samenvatting

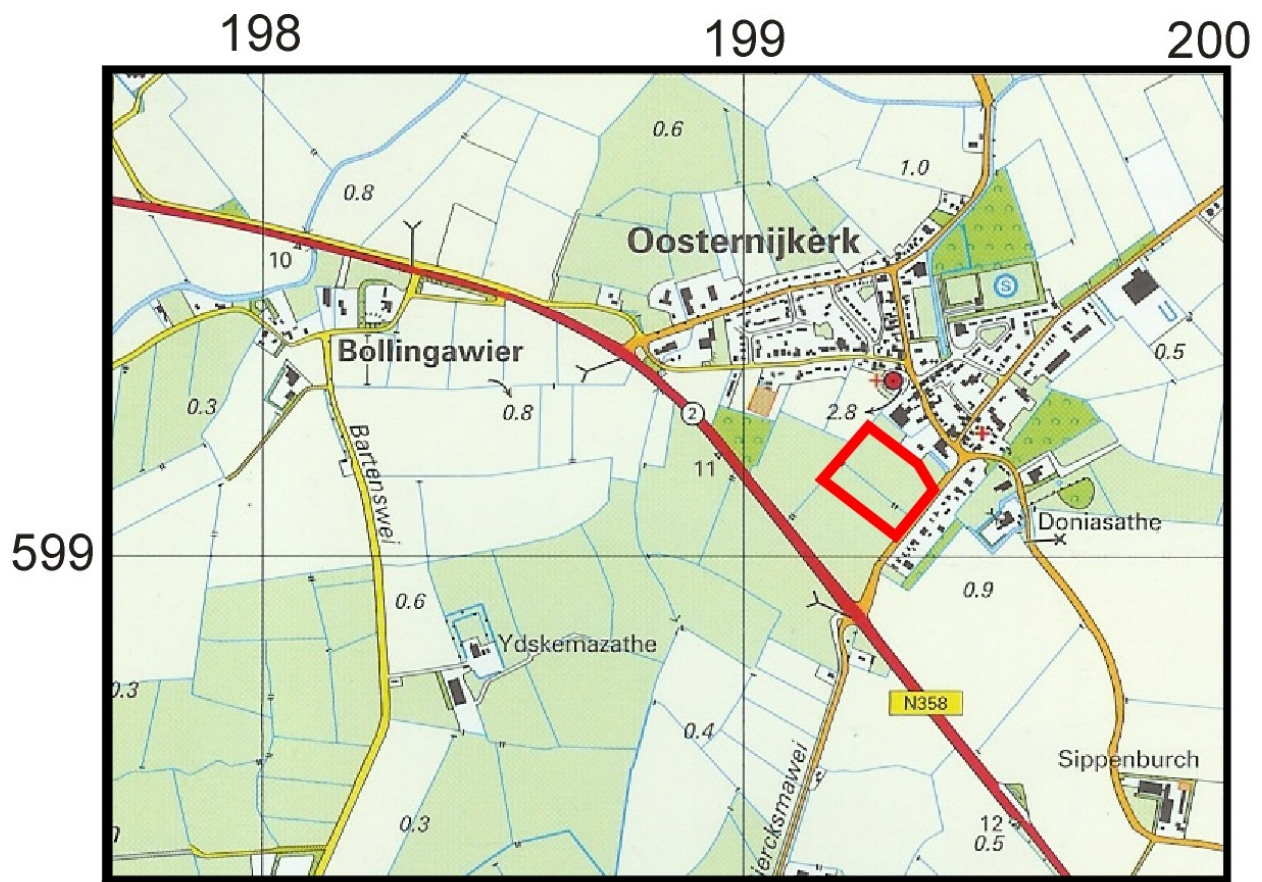
In opdracht van de gemeente Dongeradeel, vertegenwoordigd door mevrouw M. Smit, is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de Munewei te Oosternijkerk (Figuur 1). Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek vormt de voorgenomen herinrichting van het plangebied.

Het plangebied is thans nog in gebruik als weiland. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen.

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten uit de ijzertijd en de middeleeuwen en met de mogelijke aanwezigheid van terpresten op het noordelijke deel van het plangebied.

Het plangebied bestaat uit een aantal weilanden die in het verleden in gebruik moeten zijn geweest als akkers. Hierdoor is een dertig tot veertig centimeter dikke bouwvoor ontstaan. Het hieronder gelegen deel van de bodem vertoont een volledig natuurlijke opbouw. Uit deze opbouw blijkt dat het terrein waarop het plangebied ligt aanvankelijk deel uitmaakte van een waddengebied. Dit is geleidelijk aan opgeslibd tot een kwelderwal. De hogere ligging van het noordelijke deel van het plangebied heeft een natuurlijke oorzaak. Terplagen zijn nergens aangetroffen, archeologische indicatoren ontbreken eveneens volledig.

Het uitgevoerde onderzoek geeft derhalve geen aanleiding tot het adviseren van beschermende en/of beperkende maatregelen of archeologisch vervolgonderzoek.

Figuur 1. Oosternijkerk, Munewei. Het plangebied is rood omlijnd (Bron: ANWB, 2005.
Topografische Atlas Nederland 1:50000. ANWB bv, Den Haag.)

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In opdracht van de gemeente Dongeradeel, vertegenwoordigd door mevrouw M. Smit, is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de Munewei te Oosternijkerk (Figuur 1). Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek vormt de voorgenomen herinrichting van het plangebied.

Het plangebied is thans nog in gebruik als weiland (Figuur 2). Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen.

Figuur 2. Oosternijkerk, Munewei. Het plangebied gezien vanuit het zuidoosten in noordwestelijke richting.

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch geografische, archeologische en historisch geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst.

Het doel van het veldonderzoek is het vaststellen van de mate van gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid hierin van archeologische indicatoren. Hierbij wordt gekeken naar de bodemopbouw en de mate waarin deze intact is en naar het voorkomen van onder andere bewerkt en verbrand vuursteen, aardewerk, bouw materiaal, bot en houtskool.

1.2 Locatie en administratieve gegevens

Het plangebied ligt ten zuiden van de oude kern van Oosternijkerk en ten westen van de Munewei. De hoogte van het onderzoeksgebied ligt rond 0,5 m NAP. Het plangebied was ten tijde van het onderzoek in gebruik als weiland.

Tabel 1. Oosternijkerk, Munewei. Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied.

Provincie	Friesland
Gemeente	Dongeradeel
Plaats	Oosternijkerk
Toponiem	Munewei
Coördinaten hoekpunten	199,160/599,153; 199,261/599,270; 199,407/599,155; 199,306/599,034
Bevoegde overheid	Gemeente Dongeradeel
Opdrachtgever	Gemeente Dongeradeel
ARCHIS CIS-code	39180
ISSNnr.	1871 - 269X
Steekproef projectcode	2010-01/02
Geomorfologische context	Vlakte van getijde-afzettingen/kwelderwal
NAP hoogte maaiveld	Rond 1 m NAP
maximale diepte onderzoek	3,0 m min maaiveld
Uitvoering van het veldwerk	januari 2010
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de volgende bronnen (Tabel 2).

Tabel 2: Oosternijkerk, Munewei. Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten.

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Friesland 1:25000*. ANWB bv, Den Haag.

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS].

Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE) www.fryslan.nl

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.1. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).

Schotanus, C. 1664. *Beschrijvinge van de Heerlyckheydt van Frieslandt. Facsimile-uitgave 1978*. De Tille bv Leeuwarden/Theatrum Orbis Terrarum bv Amsterdam.

Stichting voor Bodemkartering, 1962. *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 6 West*. StiBoKa, Wageningen.

Stichting voor Bodemkartering, 1982. *Geomorfologische van Nederland 1:50000. Blad 6 West*. StiBoKa, Wageningen.

12 Provinciën 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1926-1934. Fryslân 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.

Uitgeverij 12 Provinciën, 2005. *Luchtfoto-Atlas Fryslân. Schaal 1:14000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische Kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas 1:25000. Friesland 1853-1856*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

www.watwaswaar.nl

2.2 Resultaten bureauonderzoek

Het plangebied ligt op een getijdeafzettingsvlakte die vanaf 3000 jaar geleden plaatselijk is opgeslibd tot een kwelderwal. Uiteindelijk slibde dit gebied op tot kwelderniveau en liep het nog slechts zelden onder water. De aldus ontstane kwelder maakt deel uit van de kwelderwal waarop Oosternijkerk ligt.

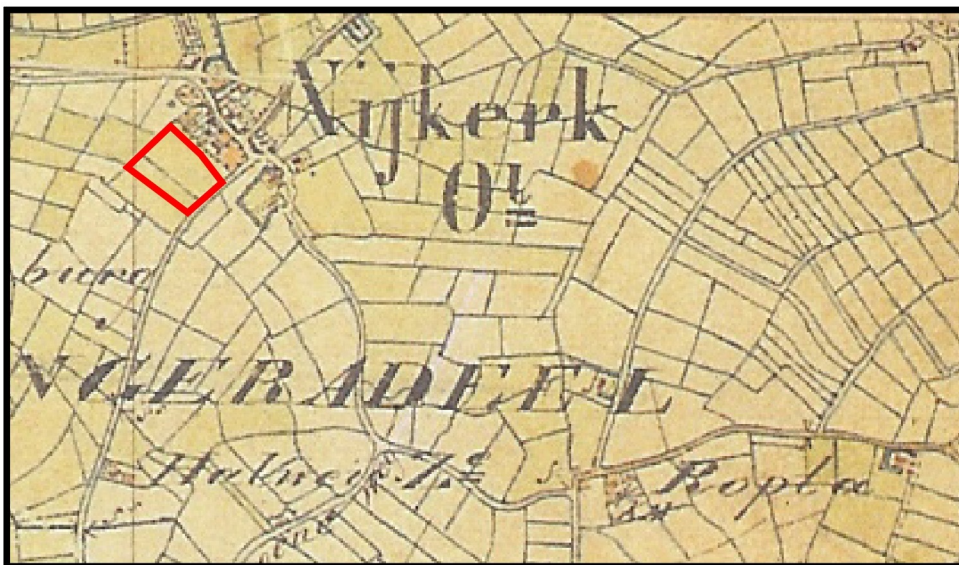
Kwelderwallen zijn opgebouwd uit zavelig materiaal terwijl in de lager gelegen gebieden tussen de kwelderwallen zware klei is afgezet. De bodems op het zuidelijke deel van het plangebied bestaan uit kalkarme poldervaaggronden in lichte zavel (classificatie bodemkaart Mn15C met grondwatertrap V: gemiddelde hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm beneden maaiveld en gemiddelde laagste grondwaterstand meer dan 120 cm beneden het maaiveld). De bodems op het noordelijke deel van het plangebied bestaan uit kalkhoudende poldervaaggronden in lichte zavel (classificatie bodemkaart Mn15A met grondwatertrap VI: gemiddelde hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 cm beneden maaiveld en gemiddelde laagste grondwaterstand meer dan 120 cm beneden het maaiveld).

Het plangebied ligt ten zuiden van de historische kern van Oosternijkerk (monument 15088). Hierbinnen ligt monument 9747 die de kerkterp van Oosternijkerk betreft. Het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geeft ten zuiden van het plangebied de ligging aan van waarnemingsnummer 32059. Het betreft een voormalige terp of verhoogde woonplaats.

Tabel 3. Oosternijkerk, Munewei. Archeologische waarden zoals deze volgens Archis in de omgeving van het plangebied aanwezig zijn.

CMA/CAA-nrs	Datering	Omschrijving	RD-coördinaten
9747	middeleeuwen – nieuwe tijd	Kerkterp van Oosternijkerk	199,312/599,365
15088	middeleeuwen – nieuwe tijd	Historische kern van Oosternijkerk	199,413/599,338
32059	middeleeuwen – nieuwe tijd	Voormalige terp of verhoogde woonplaats	199,180/599,030

In Figuur 3 is een uitsnede uit de topografische kaart uit 1854 afgebeeld. Hierop is te zien dat het plangebied destijds (net als tegenwoordig) deel uitmaakte van twee landbouwpercelen ten zuiden van de oude kern van Oosternijkerk. De gegevens op de kaart van Eekhoff uit 1850 komen nagenoeg overeen met de gegevens zoals te zien op de afgebeelde topografische kaart. Om deze reden is de kaart van Eekhoff hier niet afgebeeld. De kaart van Schotanus uit 1720 toont geen details met betrekking tot het plangebied en is hier derhalve evenmin afgebeeld.

Figuur 3. Oosternijkerk, Munewei. Uitsnede uit de topografische kaart uit 1854.

2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Het onderzoeksterrein ligt volgens de Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE) voor het grootste deel in een zone waarin archeologische resten uit de ijzertijd en de middeleeuwen kunnen liggen en waarvoor een boorintensiteit van 6 boringen per hectare wordt geadviseerd. Voor het noordelijke deel van het plangebied geeft de FAMKE aan dat hier mogelijk een terp(restant) ligt en dat hier derhalve een waarderend onderzoek (terpen) dient plaats te vinden. Hiertoe dient geboord te worden in een kruisraai zodat de opbouw en verbreiding van eventuele terplagen kan worden vastgesteld. Voor het centrale, westelijke deel van het plangebied geldt volgens de FAMKE geen onderzoeksverplichting.

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak

Over het grootste deel van het plangebied is geboord in een gelijkmatig boornetwerk met telkens 50 meter afstand tussen de boringen 40 meter afstand tussen de boorraaien. Op het gedeelte waarop waarderend onderzoek (terpen) dient te worden uitgevoerd, zijn elf boringen gezet in twee, elkaar kruisende raaien. De afstanden tussen deze boringen beslaan 20 en 25 meter.

Uiteindelijk zijn op het ca. 3 hectare grote plangebied 20 boringen gezet. Hiermee komt het aantal boringen gemiddeld op 6 á 7 boringen per hectare. Voor het booronderzoek is gebruik gemaakt van een guts met een diameter van drie centimeter.

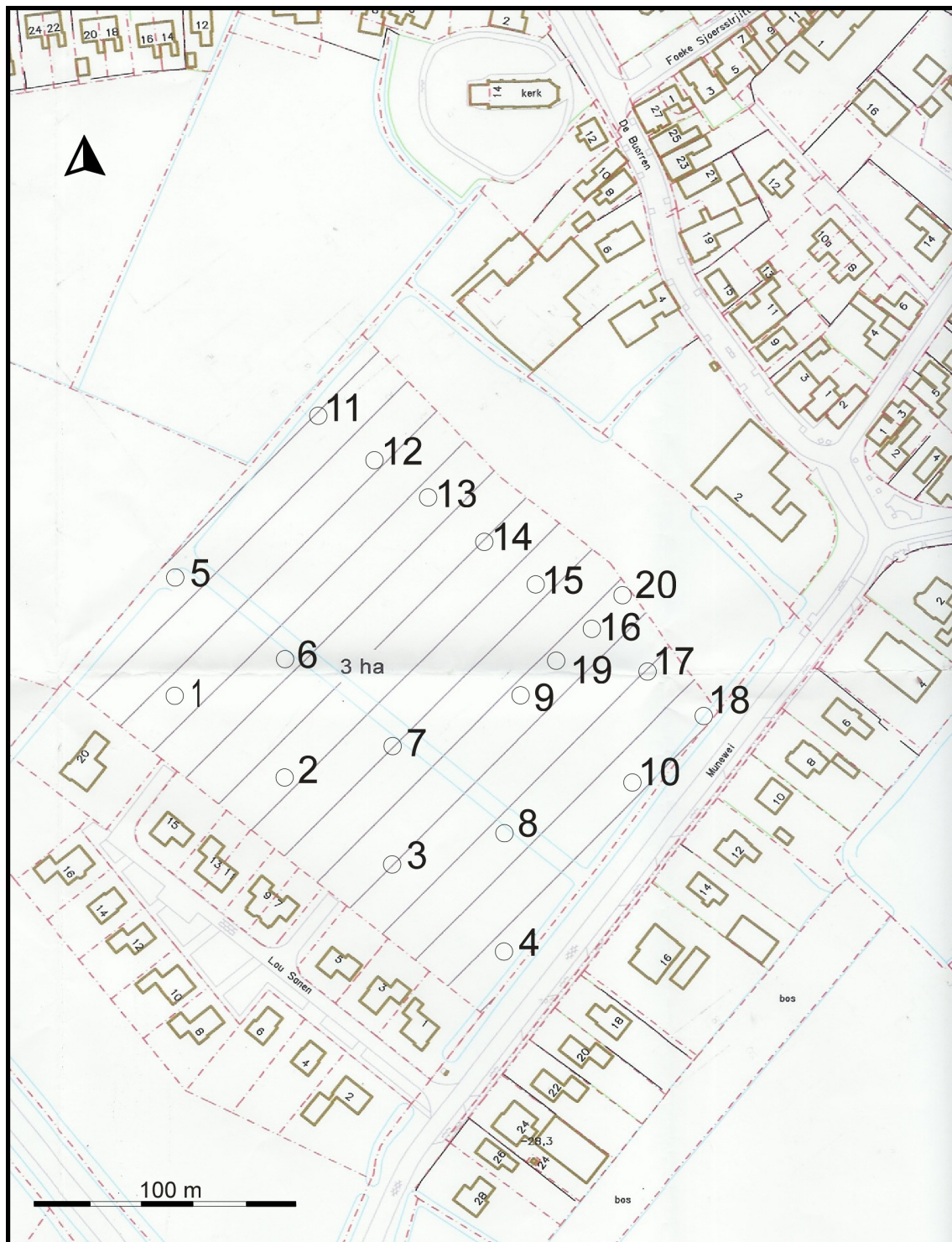
De ligging van de boorpunten is afgebeeld op Figuur 4. De boringen zijn weergegeven in de boorprofielen in Figuur 5.

3.2 Bodem, reliëf en archeologie

De hoogte van het maaiveld in het plangebied ligt rond 1 m NAP. Het noordelijke deel van het plangebied ligt enkele decimeters hoger dan het zuidelijke deel.

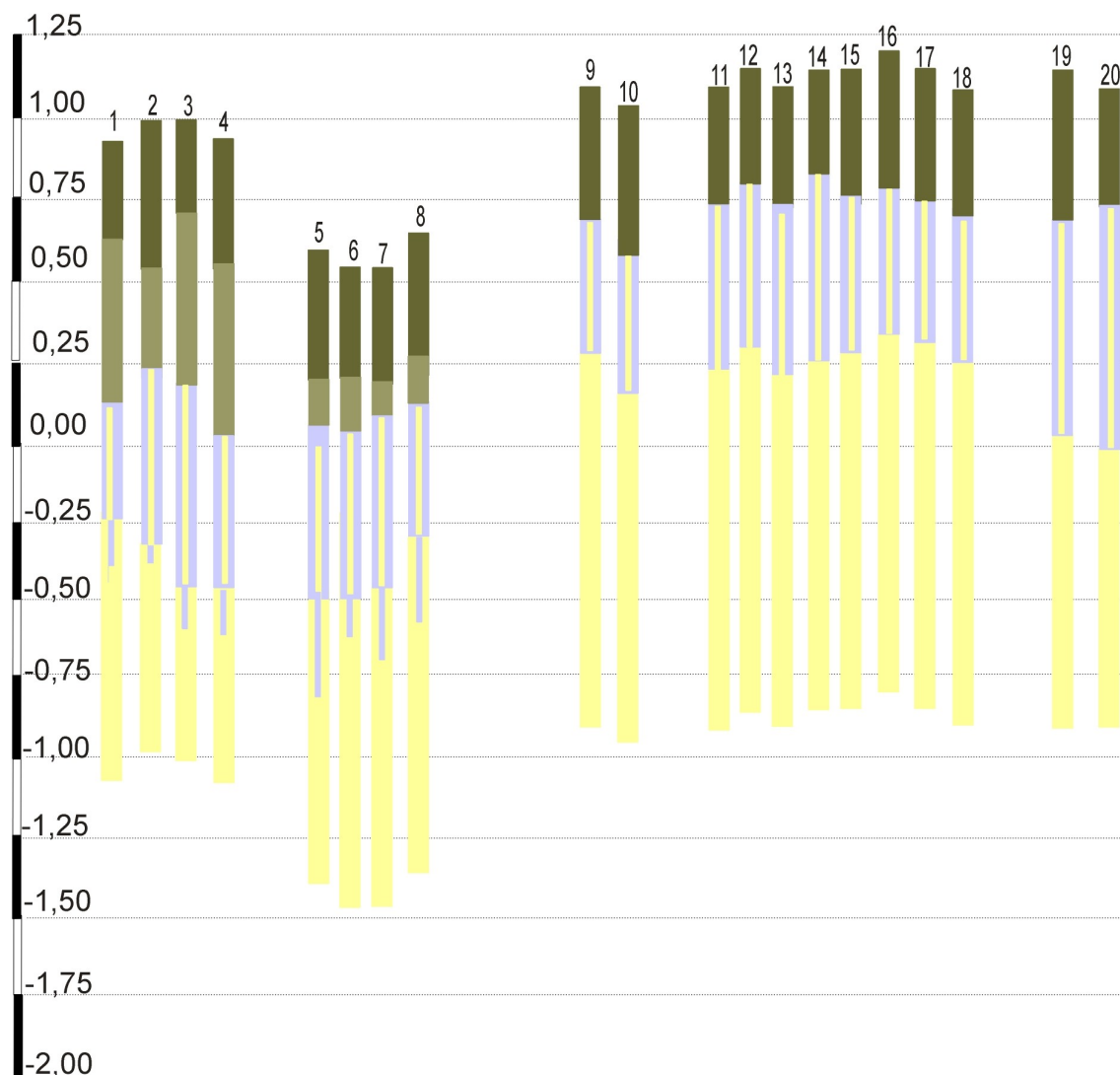
Bovenin alle boringen is een dertig tot veertig centimeter dik pakket matig zandige en humusrijke klei aangetroffen. Zowel de dikte van dit pakket als de mate van homogenisatie hiervan, geven aan dat het hier een oude akkerlaag betreft. Dit betekent dat het huidige gebruik als weiland is voorafgegaan door een periode waarin het plangebied be-akkerd werd.

In de boringen 1 tot en met 8 is onder de bouwvoor een laag licht bruingrijze, matig humeuze klei aangetroffen. Deze klei is matig stevig en derhalve redelijk gerijpt. Zowel het humusgehalte als de mate van rijping wijzen op langzame opslibbing in een veelal droogliggend milieu. Hieronder is een pakket matig slappe klei aangetroffen met daarin talrijke zandlaagjes. Een dergelijk kleipakket is in de boringen 9 tot en met 22 al direct onder de bouwvoor waargenomen. Naar beneden toe gaat dit kleipakket over in zand. In de boringen 1 tot en met 10 worden de bovenste decimeters van dit zand onderbroken door de aanwezigheid van dunne kleilaagjes. Ter plaatse van de boorpunten 9 tot en met 22 ligt de top van het zandpakket aanmerkelijk hoger dan ter plaatse van de boorpunten 1 tot en met 8. Deze hogere ligging valt samen met de hogere ligging van het maaiveld op het noordelijke deel van het plangebied. Uit de resultaten van de in twee elkaar kruisende raaien gezette boringen 9 tot en met 22 blijkt dat deze hogere ligging niet veroorzaakt kan zijn door de aanwezigheid van terplagen. Deze zijn namelijk nergens in de boringen aangetoond. Archeologische indicatoren zijn evenmin aangetroffen. Om deze reden heeft geen vindplaatsbeoordeling plaatsgevonden aan de hand van de waarderingstabel uit de KNA 3.1 (VS06).

Figuur 4. Oosternijkerk, Munewei. Boorpuntenkaart van het plangebied (lichtgrijs gearceerd). De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer.

M's t.o.v.
NAP

LEGENDA

- Matig zandige, humusrijke stevige klei (Idonker bruingrijs); bouwvoor
- Matig zandige, zwak humeuze en matig stevige klei (licht bruingrijs)
- Matig zandige klei, matig slap (grijs)
- Schoon, matig fijn zand; wadafzettingen (lichtgrijs)
- Zandlaagjes
- Kleilaagjes

Figuur 5. Oosternijkerk, Munewei. Weergave van de resultaten van het booronderzoek in de vorm van boorprofielen.

4. Conclusie en Advies

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten uit de ijzertijd en de middeleeuwen en met de mogelijke aanwezigheid van terpresten op het noordelijke deel van het plangebied.

Het plangebied bestaat uit een aantal weilanden die in het verleden in gebruik moeten zijn geweest als akkers. Hierdoor is een dertig tot veertig centimeter dikke bouwvoor ontstaan. Het hieronder gelegen deel van de bodem vertoont een volledig natuurlijke opbouw. Uit deze opbouw blijkt dat het terrein waarop het plangebied ligt aanvankelijk deel uitmaakte van een waddegebied. Dit is geleidelijk aan opgeslibd tot een kwelderwal. De hogere ligging van het noordelijke deel van het plangebied heeft een natuurlijke oorzaak. Terplagen zijn nergens aangetroffen, archeologische indicatoren ontbreken eveneens volledig.

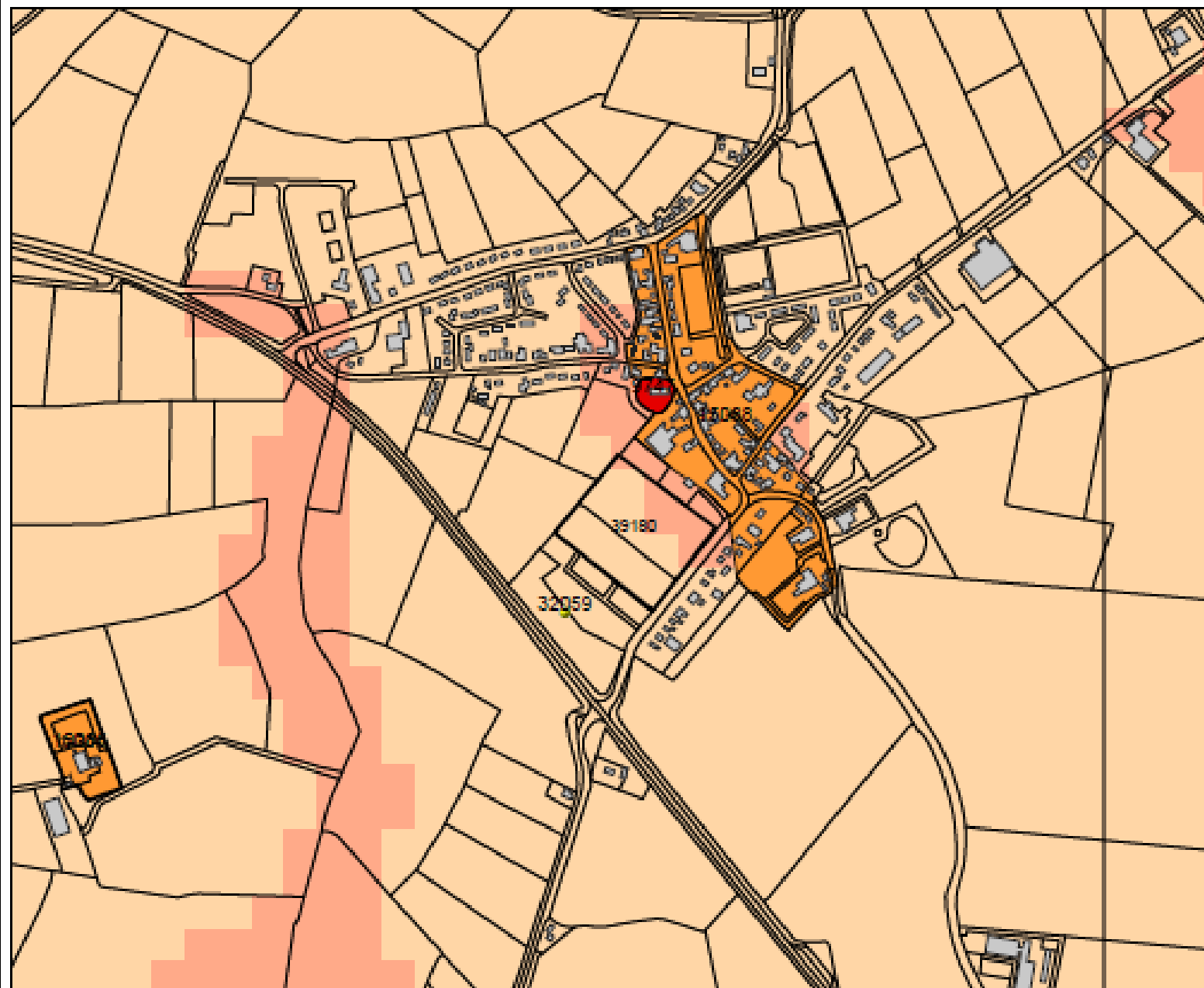
Het uitgevoerde onderzoek geeft derhalve geen aanleiding tot het adviseren van beschermende en/of beperkende maatregelen of archeologisch vervolgonderzoek.

Wij wijzen er verder op dat in alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze gemeld dienen te worden bij de provinciaal archeoloog dr. G. de Langen (tel: 058-2925487) en bij de gemeente Dongeradeel conform Monumentenwet 1988, laatste wijziging van 1 september 2007, paragraaf 7, artikel 53 en verder.

Appendix I

Oosternijkerk, Munewei Archeologische periodes

<i>paleolithicum:</i>	<i>tot 8.800 vC</i>	<i>ijzertijd:</i>	<i>800 - 12 vC</i>
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	<i>Romeinse tijd:</i>	<i>12 vC - 450 nC</i>
		Romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
<i>mesolithicum:</i>	<i>8.800 - 4.900 vC</i>	Romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	Romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	Romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	Romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		Romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
<i>neolithicum:</i>	<i>5.300 - 2.000 vC</i>	Romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	Romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	Romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	<i>middeleeuwen:</i>	<i>450 - 1.500 nC</i>
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
<i>bronstijd:</i>	<i>2.000 - 800 vC</i>	middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	<i>nieuwe tijd:</i>	<i>1.500 - heden</i>
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd C:	1.850 - heden

Legenda

- ONDERZOEKSMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- VONDSTMELDINGEN
- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)

MONUMENTEN

- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

IKAW

- zeer lage treffkans
- lage treffkans
- middelhoge treffkans
- hoge treffkans
- lage treffkans (water)
- middelhoge treffkans (water)
- hoge treffkans (water)
- water
- niet geloteerd
- PROVINCIES

0 100 m

Archis2

Bijdragen van het Cultureel Erfgoed
Afdeling van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap